

Abstract.

Girzheva O. Theoretical aspects of financial planning of business entities.

The article presents an overview of the various interpretations of the essence of financial planning, identifies goals, principles of financial planning at the level of activity of business entities, highlights the main advantages of financial planning. The main problems on the application of financial planning in the activities of business entities are indicated, and the main measures for the formation of a truly effective financial planning process are highlighted. It was noted that effective financial planning of activities of business entities is a guarantee of its solvency, profitability, financial stability and an effective tool for ensuring the effective operation of entrepreneurs.

Key words: *Financial planning, financial plan, financial planning efficiency, financial planning infrastructure.*

УДК 351

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЙОГО ФОРМУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

БОГОМОЛОВА К.С., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,

ПОДОЛЬСЬКА О.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,

КРАЛЯ В.Г., СТАРШИЙ ВИКЛАДАЧ,

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розкриття змісту поняття держава неможливо без співставлення з поняттям громадянського суспільства, адже ці взаємозалежні категорії не лише доповнюють одна одну але і віддзеркалюють різнобічні аспекти суспільного життя. Сукупність сімейних, культурних, релігійних, економічних відносин що являють собою громадянське суспільство, розвиваються зовні без державного втручання, та в водночас є перетином соціального, економічного та культурного простору, в якому взаємодіють вільні індивіди, реалізуючи приватні інтереси і здійснюючі особистий вибір.

Проблеми формування громадянського суспільства та урегулювання проблем його розвитку, є основою формування демократичної, соціальної, правової держави, відповідно до проголошеного курсу євроінтеграції у сучасних умовах.

При цьому наразі не припиняються політичні та наукові дискусії стосовно сутності громадянського суспільства та особливостей його

ролі в сучасній публічній політиці. Частина учасників дискурсу погоджується з визнанням вагомого місця громадянського суспільства у структурі публічної влади та політики, частина виступає категорично проти включення громадянського суспільства до публічно-політичної сфери. Таким чином обрана тема дослідження набуває в сучасних умовах особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідні аспекти багатогранної проблематики формування громадянського суспільства у публічному адмініструванні, а також визначення стратегічних пріоритетів цього процесу та його розвитку розглядаються в працях, О.Г. Івченка [4], В.Б. Авер'янова [3], О.Ю. Амосова [9], Н.С. Артамонової [3], О.О. Олейнікової, А.М. Дробязко, В.Д. Бакуменко [1, 3], О.Ю. Оболенського [1], Н.М. Мельтюхової [1], В.Я. Малиновського [1, 3], та ін. дослідників. При цьому більшість науковців розглядали феномен громадянського суспільства виключно в контексті створення умов для його розвитку. Як результат, існуючі дослідження присвячені в основному, теоретичним і прикладним проблемам формування громадянського суспільства, що потребує подальших наукових пошуків з цієї тематики. В той же час, враховуючи їх наукові надбання, слід зауважити, що дослідження за цією тематикою не втрачають своєї актуальності.

Формулювання цілей статті. Головною метою і завданням дослідження є розкриття змісту процесу формування громадянського суспільства у сучасних умовах, а також узагальнення теоретичних підходів, та визначення на їх основі сутності та сучасних функцій громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи генезис поняття громадянського суспільства ми бачимо що коріннями воно йде далеко в історію. Перші згадки про громадянське суспільство, думки про його значення і призначення виникли ще дві з половиною тисячі літ тому назад. Так в теоріях Аристотеля і Платона мають місце тоталітарні тенденції, відповідно до яких людина це частина держави, а відсутність особистих інтересів є наслідком їх підпорядковані суспільному благу.

Аналогічні тенденції просліджуються і в судженнях Ніколо Макіавеллі, який вважав, що вищим втіленням людського духу є держава, а метою, значенням і щастям життя - служіння їй. В роботах автора розрізняється держава і громадянське суспільство, політична і цивільна сфери.

Томас Гоббс вже використовує поняття «громадянське

суспільство, хоча і непослідовно. З одного боку він затверджує, що громадянське суспільство не зв'язано цивільними законами, звичаями, правом, тобто як би відокремлено від громадянського суспільства. З другого боку – він вважав, що держава, подібно біблійній істоті Левіафану, підпорядковує собі все і вся, і через поняття «громадянське суспільство» показує, що воно саме підкоряється державі.

Основоположник лібералізму Джон Локк вперше поставив особу вище за суспільство і державу, а свободу - вище за інші цінності. Активно використовуючи поняття «громадянське суспільство», він проголошує певною мірою примат громадянського суспільства над державою. Суспільство виникає до держави і важливіше, довговічніше за неї. Розпад держави не викличе розпаду суспільства, тоді як ніякій державі не встояти у разі руйнування суспільства.

Шарль Монтеск'є вслід за Локком розділяв суспільство і державу. Громадянське суспільство виникає до держави, яка і виростає з громадянського суспільства, щоб запобігти або нейтралізувати вороже відношення людей другові до друга. Жан-Жак Руссо також показує громадянське суспільство як суспільство, що перетворюється в державу, але тільки за допомогою суспільного договору. Він сформулював саме поняття громадянського суспільства

Принципово новими положеннями збагатив розгляд проблеми громадянського суспільства німецький мислитель Г. Гегель, згідно якому [10]:

- громадянське суспільство є сукупністю індивідів, що задовольняють за допомогою праці свої повсякденні потреби;
- основою громадянського суспільства є приватна власність;
- рушійною силою історичного прогресу є не громадянське суспільство, а держава, яка захищає людину від випадковостей, забезпечує справедливість і реалізує загальність інтересів;
- громадянське суспільство та індивід підпорядковані державі, бо саме воно інтегрує окремих індивідів і їх групи в органічну цілісність;
- небезпека існування всеосяжної держави полягає в тому, що воно поглинає громадянське суспільство і не прагне гарантувати громадянам їх права і свободи.

К. Маркс вказав на обмеженість концепції Гегеля про взаємостосунки громадянського суспільства і держави. Полемізуючи з Гегелем, він не протиставляв державу громадянському суспільству, але доводив, що державна влада не повинна нав'язувати свою волю останньому. Держава, здійснюючи владні функції, повинна спиратися на потреби та інтереси громадянського суспільства, розумно виражати

і захищати їх, шукати варіанти зближення, подолання виникаючих суперечностей. Марксисти розглядали взаємини між державою і громадянським суспільством як відносини між публічною владою та індивідуальною свободою.

Поняття і сутність громадянського суспільства. Історично громадянське суспільство прийшло на зміну традиційному, станова-кастовому, в якому держава практично співпадала з майновими класами і була відособлена від основної маси населення. Громадянське суспільство по суті своїй буржуазне: його основою є вільний індивід, незалежний від влади і форм колективного життя. Найістотніша передумова його свободи - інститут приватної власності, що формує розвинуту цивільну самосвідомість.

Відособлення громадянського суспільства від держави відбувалося в процесі ліквідації станої нерівності і роздержавлення суспільних відносин. Початок даному процесу поклав формування представницької держави, виступаючої від імені всього населення.

Головними передумовами громадянського суспільства є [2]:

– законодавче закріплення юридичної рівності людей на основі наділення їх правами і свободами;

– юридична свобода людини, обумовлена матеріальним благополуччям, свободою підприємництва, наявністю приватної власності, яка є економічною основою цивільного суспільства;

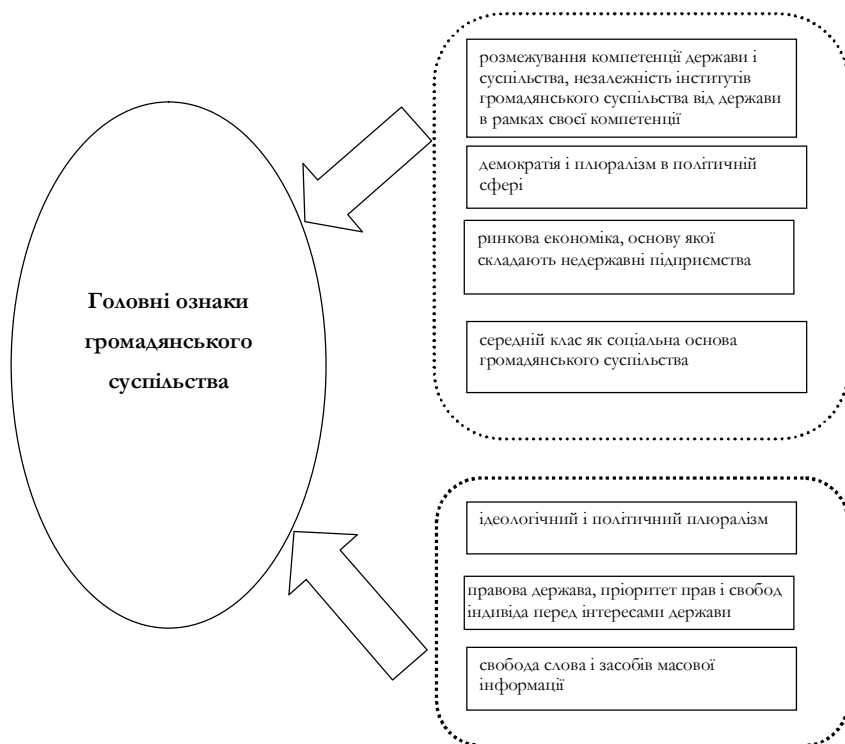
– створення механізмів саморегуляції і саморозвитку, формування сфери невідносин вільних індивідів, що володіють здатністю і реальною можливістю здійснювати свої природні права.

Сам термін «громадянське суспільство» використовується як в широкому, так і у вузькому значеннях. В широкому значенні громадянське суспільство включає всі соціальні структури і відносини, які безпосередньо не регулюються державою. Воно виникає і змінюється в ході природно-історичного розвитку як автономна, безпосередньо не залежна від держави сфера. При такому підході громадянське суспільство сумісно не тільки з демократією, але і авторитаризмом, і лише тоталітаризм означає його повне, а частіше часткове поглинання політичною владою [11-12].

У вузькому значенні - це суспільство на певному етапі свого розвитку, коли воно виступає соціально-економічною основою демократичної і правової держави. Сучасне розуміння громадянського суспільства в політології переважно виходить з цього вузького значення. [8].

Громадянське суспільство – це сукупність між особових

відносин, які розвиваються зовні кордонів і без втручання держави, а також розгалужена мережа незалежних від держави суспільних інститутів, реалізуючи індивідуальні і колективні потреби. Йому притаманні характерні ознаки представлені на рисунку 1.

Рис. 1. Головні ознаки громадянського суспільства

В сучасній політології громадянське суспільство розглядається як складна і багаторівнева система невіддільних зв'язків і структур. Вона включає [8]:

- 1) всю сукупність між особових відносин, які розвиваються зовні кордонів і без втручання держави;
- 2) розгалужену систему незалежних від держави суспільних інститутів, що реалізують повсякденні індивідуальні і колективні потреби.

Оскільки повсякденні інтереси громадян нерівнозначні, остільки і сфери громадянського суспільства мають визначену підпорядкованість, яку можна виразити таким чином [2-5]:

– перший рівень між особових взаємодій – базові (первинні, вітальні) потреби в їжі, одязі, житлі і т.д., забезпечуючи життєдіяльність індивідів. Вони задовольняються завдяки виробничим відносинам і реалізуються через такі суспільні інститути, як професійні, споживацькі та інші об'єднання та асоціації;

– другий рівень між особових взаємозв'язків – потреби в продовженні роду, здоров'ї, вихованні дітей, духовному вдосконаленні, інформації, спілкуванні, сексі і т.д., які реалізують комплекс соціокультурних відносин (включаючи релігійні, сімейно-шлюбні, етнічні та інші взаємодії) в рамках таких інститутів, як сім'я, церква, освітні і наукові установи, творчі союзи, спортивні суспільства і т.д.;

– третій, вищий рівень між особових відносин складають потреби в політичній участі, пов'язані з індивідуальним вибором на основі політичних переваг і ціннісних орієнтацій. Політичні переваги індивідів і груп реалізуються за допомогою груп інтересів, політичних партій, рухів і т.д.

Отже, громадянське суспільство є системою, в якій переважають горизонтальні зв'язки і відносини, що само організовується і само розвивається. В державі ж переважаючими є вертикальні зв'язки. В основі функціональної взаємодії громадянського суспільства і правової держави лежить принцип єдності і боротьби протилежностей. З одного боку, вони як би протистоять один одному, а з іншою – вони неможливі один без одного.

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна зробити висновки, що:

1. Феномен громадянського суспільства є предметом уваги для науковців протягом останніх кількох сторіч. Основні концептуальні положення про громадянське суспільство були сформульовані навіть видатними мислителями минулого.

2. Громадянське суспільство, завжди виступає в дуалістичній формі і складається, з одного боку, з публічно-політичного компонента, з іншого – приватного компонента.

3. Формування громадянського суспільства є основою розвитку демократичної, соціальної, правової держави

Література.

1. Державне управління: [навчальний посібник] / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, А. Ю. Гордієнко; [за ред. А. Ф. Мельник]. – К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.
2. Богомолова К.С. Правові основи формування іміджу державного службовця / К.С. Богомолова, А.Ф. Гацько // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. – Вип. 174. – Харків: ХНТУСГ, 2016. – С. 117-128.
3. Державне управління: Європейські стандарти, досвід та адміністративне право / [В.Б. Авер'янов, В.А. Дерещ, А.М. Школик та ін.]; за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Юстіціан, 2007. – 288 с.
4. Івченко О.Г. Людина в структурі громадянського суспільства: філософія ідентичності / О.Г. Івченко; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – [2-ге вид.]. – К.: Знання України, 2013. – 379 с.
5. Краля В.Г. Розвиток підходів до проектування організаційних структур управління підприємств та їх об'єднань / В.Г. Краля // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ, 2016. – Вип. 171. – С. 124-135.
6. Островерх О.В. Необхідність управління змінами в організації / О.В. Островерх, О.В. Родіонов // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Випуск 172. – Харків: ХНТУСГ. – 2016. – С. 62-68.
7. Островерх О.В. Регулювання соціально - економічного розвитку регіону, як важливий чинник державного управління / О.В. Островерх, О.В. Корнієцький, А.Ф. Гацько // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Випуск 174. – Харків: ХНТУСГ. – 2016. – С. 67-74.
8. Подольська О.В. Організаційні механізми удосконалення системи мотивації посадових осіб органів публічного адміністрування / О.В. Подольська, К.С. Богомолова // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Випуск 191. – Харків: ХНТУСГ. – 2018. – С. 171-178.
9. Подольська О.В. Публічне адміністрування та процес прийняття управлінських рішень / О.В. Подольська, К.С. Богомолова, В.Г. Краля // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Випуск 188 – Харків: ХНТУСГ. – 2017. – С. 66-74.
10. Проблеми формування громадянського суспільства та правової держави: історія та сучасність: зб. ст. / [З.О. Возна та ін.; ред. кол.: З.В. Священко, В.В. Сокирська]; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини, Ін-т філології та суспільствознав., Іст. ф-т; Каф. всесвіт. історії та правознав. – Умань: [Жовтий], 2010. – 193 с.
11. Berneo N. Civil Society after Democracy: Some conclusions // Berneo N., Nord P. (eds): Civil Society before Democracy. Lessons from Nineteenth-Century Europe. – New York :Lanham, MD: Rowman& Littleleed, 2000. – P. 237–260.

12. Caiden G. The Dynamics of Public Administration. – Hinsdale: Dryden Press, 2001.

References.

1. Mel'nyk A.F. (Eds.). (2003). *Derzhavne upravlinnya [Public administration]*. Kyiv : Znannya-Pres, p. 343 [in Ukrainian].

2. Bohomolova K.S. (2016). Pravovi osnovy formuvannya imidzhu derzhavnogo sluzhbovtsya [Legal basis for forming the image of a civil servant]. *Visnyk KhNTUSH. Seriya : «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Rural Economy named after Petr Vasilenko: Economics*, Issue 174, pp. 117-128 [in Ukrainian].

3. Aver'janov V.B., Derec' V.A., Shkolyk A.M. et al. (2007). *Derzhavne upravlinnya : Yevropeys'ki standarty, dosvid ta administratyvne pravo [Public administration: European standards, experience and administrative law]*. V.B. Aver'yanov (Eds.). Kyiv : Yustinian p. 288 [in Ukrainian].

4. Ivchenko O.H. (2013) *Liudyna v strukturii bromadianskoho suspilstva: filosofiiya identychnosti [Man in the structure of civil society: the philosophy of identity]*. (2d ed.). Kyiv : Znannia Ukrainy, p. 379 [in Ukrainian].

5. Kralya V.H. (2016). Rozvytok pidkhodiv do proektuvannya orhanizatsiynykh struktur upravlinnya pidpryemstv ta yikh ob'yednan' [Development of approaches to designing organizational structures for managing enterprises and their associations]. *Visnyk KhNTUSH. Seriya : «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Rural Economy named after Petr Vasilenko: Economics*, Issue 171, pp. 124-135 [in Ukrainian].

6. Ostroverkh O.V., & Rodionov O.V. (2016). Neobkhdnist upravlinnia zminamy v orhanizatsii [The need for change management in organizations]. *Visnyk KhNTUSH. Seriya : «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Rural Economy named after Petr Vasilenko: Economics*, Issue 172, pp. 62-68 [in Ukrainian].

7. Ostroverkh O.V., Kornijec'kyj O.V., & Gac'ko A.F. (2016). Rehulivannya sotsialno – ekonomichnoho rozvytku rehionu, yak va-zhlyvyi chynnyk derzhavnogo upravlinnia [Regulation socio – economic development of the region as an important factor in public administration]. *Visnyk KhNTUSH. Seriya : «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Rural Economy named after Petr Vasilenko: Economics*, Issue 174, pp. 67-74 [in Ukrainian].

8. Podolska O.V., & Bogomolova K.S. (2018). Orhanizatsiini mekhanizmy udoskonalennia systemy motyvatsii posadovykh osib orhaniv publichnoho administruvannya [Organizational mechanisms for improving the system of motivation of officials of public administration bodies]. *Visnyk KhNTUSH. Seriya : «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Rural Economy named after Petr Vasilenko: Economics*, Issue 191, pp. 171-178 [in Ukrainian].

9. Podolska O.V., Bogomolova K.S., & Kralja V.G. (2017). Publichne administruvannya ta protses pryiniattia upravlinskykh rishen [Public administration

and management decision making process]. *Visnyk KhNTUSH. Seriya: «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Rural Economy named after Petr Vasilenko: Economics*, Issue 188, pp. 66-74 [in Ukrainian].

10. Vozna Z.O. et al. (2010). *Problemy formuvannya bromadianskoho suspilstva ta pravovoi derzhavy: istoriia ta suchasnist [Problems of formation of civil society and the rule of law: history and modernity]*. Z.V. Svjashhenko, V.V. Sokyr's'ka (Eds.). Uman, p. 193 [in Ukrainian].

11. Bermeo N., & Nord P. (eds.). (2000). *Civil Society after Democracy: Some conclusions. Civil Society before Democracy. Lessons from Nineteenth-Century Europe*. New York :Lanham, MD: Rowman& Littlefield, P.237-260 [in English].

12. Caiden G. (2001). *The Dynamics of Public Administration*. Hinsdale: Dryden Press [in English].

Анотація.

Богомолова К.С., Подольська О.В., Краля В.Г. Громадянське суспільство та його формування в сучасних умовах.

У статті наведені теоретичне узагальнення і завдання розкриття змісту процесу формування громадянського суспільства у сучасних умовах, а також узагальнення теоретичних підходів, та визначення на їх основі сутності та сучасних функцій громадянського суспільства. Висвітлено генезис поняття громадянського суспільства та його сучасне трактування. Розглянуто проблеми формування громадянського суспільства та регулювання проблем його розвитку як основи формування демократичної, соціальної, правової держави. Запропоновано напрямки формування громадянського суспільства відповідно до проголошеного курсу євроінтеграції у сучасних умовах.

Ключові слова: громадянське суспільство, публічне адміністрування, державне управління, держава, механізми.

Аннотация.

Богомолова К.С., Подольская О.В., Краля В.Г. Гражданское общество и его формирование в современных условиях.

В статье приведены теоретическое обобщение и задачи раскрытия содержания процесса формирования гражданского общества в современных условиях, а также обобщение теоретических подходов и определения на их основе сущности и современных функций гражданского общества. Освещены генезис понятия гражданского общества и его современную трактовку. Рассмотрены проблемы формирования гражданского общества и регулирования проблем его развития как основы формирования демократического, социального, правового государства. Предложены направления формирования гражданского общества в соответствии с провозглашенного курса евроинтеграции в современных условиях.

Ключевые слова: гражданское общество, публичное администрирование, государственное управление, государство, механизмы.

Abstract.

Bogomolova K.S., Podolska O.V., Kralya V.G. Civil society and its formation in modern conditions.

The theoretical generalization and tasks of disclosing the content of the process of forming a civil society in modern conditions, as well as generalization of theoretical approaches, and determination of the essence and modern functions of civil society on their basis are presented in the article. The genesis of the concept of civil society and its contemporary interpretation are highlighted. The problems of formation of civil society and the settlement of problems of its development as the basis of the formation of a democratic, social and legal state are considered. The directions of formation of civil society in accordance with the declared course of European integration in modern conditions are offered.

Key words: *civil society, public administration, state management, state, mechanisms.*

УДК 338.33

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ
ТОВАРНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
УПРАВЛІННЯ НЕЮ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

**ГОЛОВАНОВА Г.Є., АСПИРАНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Спроможність аграрних підприємств вистояти проти негативного впливу факторів зовнішнього середовища, підтримувати стабільний розвиток за рахунок належного освоєння ресурсів є основою ефективного їх функціонування і високого рівня економічної стійкості. Зі зміною особливостей ринкових параметрів перед внутрішнім середовищем підприємства з'являється задача адаптації до змін зі збереженням існуючих економічних результатів. Однією з важливих тенденцій у процесі прийняття управлінських рішень в аграрних підприємствах є оцінка рівня товарної спеціалізації та її ефективності.

Спеціалізація сільськогосподарського виробництва – об'єктивний і закономірний процес, який розвивається зі зміною ринкових потреб та на основі впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу. Приділення уваги спеціалізації аграрних підприємств лишається актуальним пропорційно до розвитку

---

* Науковий керівник – Красноруцький О.О. д.е.н., професор